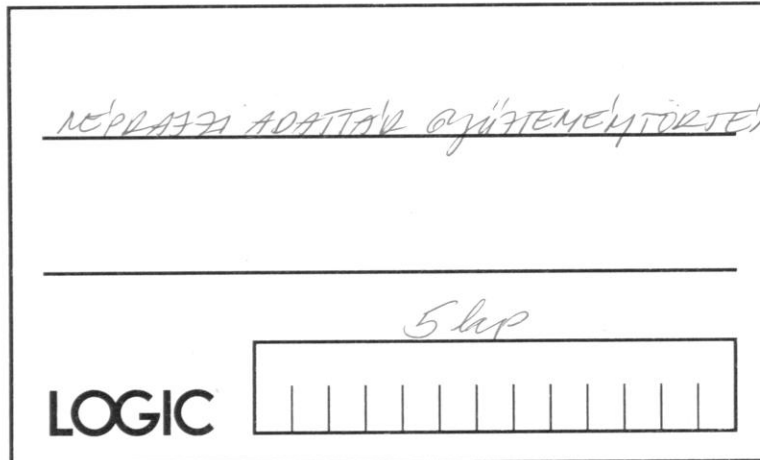

Egyítő: KAMISZAY ORSOLYA
 Gyűjtés ideje: 2003.

TART:

FOLDRAJZI MUTATÓ: KAPOSVÁR

SZÁMUTATÓ: XXXIII, H,

A néprajzi adattár

Gyűjteménytörténet

A Rippl-Rónai Múzeum néprajzi adattárának történetében négy korszakot tudunk elkülöníteni, melyek határvonalát részben a nyilvántartás rendjében történt változtatások, részben a feladattal megbízott személyek cseréje jelöli ki.

- I. 1928-1954
- II. 1955-1981.
- III. 1983-1988
- IV. 1988-2003.

I. 1928-1954 közötti időszak története

Az adattár önállósulása alig fél évszázados múltra tekint vissza, annak ellenére, hogy a múzeum törzsgyűjteményébe már a 20. század első évtizedeiben is szép számban érkeztek kéziratok, nyomtatványok és egyéb írásos dokumentumok. A tárgyakkal együtt ezeket Gönczi Ferenc a „Somogy megyei Múzeumegyesület” ügyvezető igazgatója az 1928-ban megnyitott törzskönyvbe vezette, majd onnan a XI. római számmal jelölt könyvtári leltárkönyvbe. A törzskönyvi nyilvántartásban sorszámmal látta el a beérkezett kéziratokat és dokumentumokat, majd feltüntette a mű címét, becsült értékét a származás vagy gyűjtés helyét és idejét, illetve az ajándékozó nevét. A nyilvántartásba vett dokumentum szakleltári számot kapott a könyvtári leltárkönyvben, majd e számot visszavezette a törzskönyvi nyilvántartásba, megkönnyítve ezzel a gyűjteményi anyagban való tájékozódást. A törzskönyvi nyilvántartás a múzeum gyarapodását rögzítette szakterületől függetlenül, míg a 13 féle szakleltárkönyv a kor elvárásainak megfelelő formában szakterületenkénti bontásban tartotta nyilván a gyűjteményrészeket. Sajnos e korszak könyvtár néven elkülönített XI. számmal jelölt szakleltárkönyvére nem sikerült rálelni feldolgozó munkánk során, ezért az első korszak gyarapodását a törzskönyvi nyilvántartás segítségével tudtuk csak megbecsülni. Gönczi Ferenc működése alatt 12.075 db tárgy érkezett a múzeumba, amiből 3863 db került a XI. Könyvtár elnevezésű szakleltárkönyvbe bejegyzésre. A jelentős számú könyvgyarapodás mellett kb. 25-30 %-ra tehető a kéziratok és dokumentumok száma, ami a számadatok tükrében az ezres tételszám körül mozgott.

Gönczi Ferenc haláláig (1948) ezt a kettős nyilvántartási rendet követte, miközben az országos hatáskörű gyűjteményekben már folyt a tudományos igényű nyilvántartás megteremtésének kidolgozása. Kovács László 1938-ban elkészítette a Néprajzi Múzeum

Ethnológiai Adattárának tervezetét (1), majd ezen elvek alapján az 1949-ben kiadott múzeumi törvény megfogalmazta a többi múzeumi gyűjteménytől elkülönítetten kezelt adattár létesítésének szükségességét. (2).

A „Somogy megyei múzeum” vezetésével 1949-ben Takáts Gyulát bízták meg, aki 1950 –ig folytatta elődje nyilvántartási rendjét. Ez idő alatt még 355 tétellel gyarapította a múzeum gyűjteményi állománya, amiből 133 tétel került a könyvtári szakleltárkönyvbe. 1950-től a muzeális értékek nyilvántartására nyomdai úton előállított 18 hasábos leltárkönyvet nyitottak (1951. dec. 1.-i hitelesítéssel), amibe ugyancsak szakterületektől függetlenül kerültek beleltározásra a kulturális értékek egészen 1962-ig. E leltárkönyvbe kézirat vagy egyéb dokumentum már nem került bejegyzésre, mert 1955-ben megnyitották az első önálló adattári leltárkönyvet.

II. 1955-1981 közötti időszak története

A második korszak történetét 1955-től, a többi gyűjteménytől független önálló adattári leltárkönyv vezetésének megkezdésétől számítjuk.

Az adattári leltárkönyvnek kinevezett, könyvkötészetben fűzött, vonalas 560 számozott lapból álló könyv hitelesítésére csak 1962-ben került sor, amikor is azt dr. Takáts Gyula múzeumigazgató ellátta kézjeggyével és az intézmény „Rippl-Rónai Múzeum” feliratú pecsétjével. A könyvvé fűzött, kézírással számozott és vonalazott lapok, a hitelesítő igazgató bejegyzése szerint „1-408-ig a leltárkönyvi részt, 409-560-ig mutatót tartalmaz.”

A leltárkönyv kilenc hasábos, az alábbi rovatokkal: leltári szám, cím, oldalszám, fénykép, rajz, egyéb melléklet, gyűjtési idő, leltározás ideje, egyéb megjegyzés.

Ebbe az adattári leltárkönyvbe került tudományszaktól függetlenül 1955 és 1981 között a Rippl-Rónai Múzeumba beérkezett összes kézirat, rajz, térkép és egyéb dokumentum.

Vezetését 1972-ig a múzeológusok (a néprajzi témájú anyag leltározását Knézy Judit) végezték, majd kisebb megszakításokkal a múzeum könyvtárának kezelésével megbízott Lóczi Katalin feladatkörébe rendelte az újonnan kinevezett megyei múzeumigazgató dr. Bakay Kornél. Huszonhat év alatt a kéziratgyűjtemény 4461 tétellel (43557 lap terjedelemben), 7852 fotóval, 1445 térképpel, 2725 rajzzal és 1705 egyéb melléklettel gyarapodott.

A gyűjteményben való tájékozódást az adattári könyv végében található betűrendes regiszter segítette, ahova település szerint voltak az egyes adattári tételek besorolva. A gyűjteménynek egyéb mutatórendszere nem volt.

Ez az időszak tudománytörténeti szempontból igen jelentős, mert 1963-ban az intézményhez került az első végzett néprajzkutató Knézy Judit, aki megindította a megyére vonatkozó intenzív néprajzi adatgyűjtést. A gyűjteménygyarapítás ettől kezdve rendszeres volt, amiben külső

kutatók és a Néprajzi Múzeum által szervezett önkéntes gyűjtőhálózat somogyi résztvevői is tevékenyen részt vettek. Knézy Judit bekapcsolódott az országos gyűjtőhálózat megyei irányításába, jelentős szerepet vállalt az önkéntes gyűjtők körének bővítésében, ha kellett szakmai segítséget nyújtott és az elkészített munkákat értékelte.

Az országos néprajzi gyűjtőpályázatot 1952-ben indította útjára a Néprajzi Múzeum, majd ezt követően rendszeresen kiírásra került, melyen a későbbi években több somogyi résztvevő is eredményesen szerepelt. A Rippl Rónai Múzeum adattárában az első pályaművek másodpéldányával 1959-ben találkozhatunk.

1963-tól folyamatosan érkeztek a kéziratárba néprajzi pályázatok, melyek másodpéldánya a kaposvári gyűjteményt gyarapították, az első példányok pedig továbbításra kerültek a pályázatot kiírókhoz. A pályaművek értékelése megyei és országos szinten is megtörtént két kategóriában, ifjúsági és felnőtt tagozaton. A megyében folyó honismereti mozgalom és e keretek között folyó gyűjtő- és feldolgozó munka nagymértékben hozzájárult a megye néprajzi értékeinek feltárásához.

A néprajzkutatóknak olyan tevékeny gyűjtőkkel sikerült együttműködni, mint a Balatonszentgyörgyön élő Simon József postatiszttel, Kiss József kutasi tanítóval és a Lábodon élő Mike Györgyi pedagógussal.

1964-től kerültek bejegyzésre azok a megyére vonatkozó népi műemlékfelmérések, melyek részei az országosan indított és a megyék mindegyikére kiterjedő gyűjtőmunkának. A somogyi anyag feltárásába építészek és néprajzkutatók kapcsolódtak be, akik a megadott szempontok alapján rögzítették az adatlapokon egy-egy település népi jellegű épületeinek adatait. A megyében készült közel száz felmérést fotódokumentáció is kíséri, melyek nemcsak a lakó, hanem a gazdasági épületekről is áttekintést nyújtanak.

Az egységes, a múzeum minden szakterületét magába foglaló gyűjteményrészt 1982-ben az akkori múzeumigazgató Mészáros Balázs szakosította, így minden szakterület önálló adattárat hozott létre. A már osztályszervezetekben működő szakterületek (régészet, néprajz, történet, képzőművészet) megkapták az egységes nyilvántartásból a rájuk vonatkozó 27 éves anyagot és ezt követően, az újabb gyarapodást már szakosított adattári leltárkönyvekben vezették. A néprajzi szakág szakosított leltárkönyvét Molnár Ágnes néprajzkutató 1983-ban indította.

III. 1983-1988-ig terjedő időszak

Az 1983-ban önállósult néprajzi adattár leltárkönyve az országos nyilvántartási rend szerint elfogadott 12 hasábos nyomdai úton előállított könyv volt. A leltári számot 1-es sorszámmal kezdve számsorrend szerint adták meg, hozzárendelve a leltározás évszámának két utolsó

sámjegyét. A néprajzi adattárat 1983-1986-ig Molnár Ágnes néprajzkutató vezette. Ez idő alatt a gyűjtemény 352 tétellel, 6152 lappal, 708 fotóval, 12 térképpel, 100 db kottával gyarapodott. Ebből Molnár Ágnes 293 tétellel, Szapu Magda 23, Winkler Ferenc 14 tétellel gyarapította a gyűjteményt. Molnár Ágnes távozása után (1986. május) a két szakember vezette tovább az adattárat 1986 év végéig. 1987-ben és 1988-ban az adattárat vezető három szakember (Gáll Éva, Szapu Magda, Winkler Ferenc) a nyilvántartási rendtől eltérően mind a két évben egyes sorszámmal kezdte az adattári gyarapodás szakleltározását. 1987-ben a gyűjteményrész 34 tétellel, 1136 lap terjedelemben, 1988-ban a 20 tétellel, 1143 lap terjedelemben bővült. Az önállóvá vált adattárhoz sem az átvett anyaghoz, sem 1982-1987 közötti időszak gyarapodásához szakmutató rendszer nem készült. A benne történő keresés esetleges lehetett.

IV. 1988-2003 közötti időszak

1988-ban a néprajzi osztályra kerülve, a múzeum igazgatója Mészáros Balázs a néprajzi adattár kezelésével és rendezésével bízott meg. A gyűjteményrész nyilvántartási rendjét a Néprajzi Múzeuméhoz kívántam igazítani, hogy kezelhetővé váljon a többféle módon nyilvántartásba vett, mutatórendszer nélküli anyag. Első lépés volt a már hat éve önálló adattár újraleltározása. Az egységes leltári szám képzésénél figyelembe kellett venni, az érvényben lévő múzeumi törvény előírásait és azt, hogy a múzeum néprajzi adattára jól elkülönüljön a többi szakterület adattárától. Ezért a sorszámot NA (Néprajzi Adattár) előjellel láttuk el, ami egyértelművé tette a beletárolt anyag helyét a múzeum teljes gyűjteményállományában. Az egyes adattári tételek a leltározást követően dossziékba kerültek, feltüntetve a borítón, a leltárszámot, a gyűjtő nevét, a gyűjtés évszámát, a témát, a települést és a szakkatalógus címszavának számát/számait. A szakkatalógus a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára által 1967-ben megjelent „Utmutató a néprajzi gyűjtemények egységes szakcsoportosításához, problémakörönkénti szakmutatózásához” kiadvány szerint készült. A gyűjtemény szakmutatója mellett település és név szerinti mutató is készült.

Az átleltározási munka Molnár Éva és Simon Andrea közreműködésével készült. 1992. május 12-ig összesen 1944 tétel került átleltározásra, amikor is a múzeum éléről távozó Mészáros Balázs ellátta kézjeggyével az adattári leltárkönyvet. 1945-2146 közötti tételgyarapodást 1994. január 4-én Király István megyei múzeumigazgató zárta le, majd utána minden évben megtörtént a leltárkönyv év végi zárása. 2004. januárjában a Rippl-Rónai Múzeum néprajzi adattárának állománya 2321 tétel. Az éves gyarapodást minden év december 31-ig szakleltárba vesszük, így az anyag naprakészen kezelte.

Az áteltározott gyűjtemény történetében jelentős állomás volt 2002. Ekkorra már befejeződött a kéziratár számítógépes adatrögzítése is. A munkában Simon Andrea gyűjteménykezelő volt a segítségemre. A Rippl-Rónai Múzeum néprajzi gyűjteményei közül ez az első, melynek adatai számítógépen is elérhetők. A felvitt adatokban történő keresés annyiban tér el a korábbi mechanikustól, hogy az elektronikus rendszer egy időben többszintű keresést is lehetővé tesz. Mellékletünkben a település szerinti rendet tesszük közzé, mert a külső kutatók részéről ez a leggyakoribb keresési forma. A települések rendje az 1913-as helységnévtár adatait tükrözik. A szakmutató rendszer segítségével kimutathatók az egyes témák adatbősége, vagy éppen hiánya. Az egyéb (monográfiák, kérdőívek) kategóriába soroltakon kívül (353 tétel) a legtöbb adattal; település, építkezés (287 tétel), kisipar, háziipar, népművészet (248 tétel), az emberélet szertartásszerű szokásaira és a velük kapcsolatos hiedelmek (214 tétel) témakörökben rendelkezik kéziratárunk. Földművelési adatok az állomány 135 tételében, ruházat, viselet, textil adatok 126 tételben tárhatók fel. A gyűjtemény tematikus összetételét áttekintve elmondhatjuk, hogy a tárolt adatok igen szűkszavúak a megyében élt emberek zsákmányoló gazdálkodásra vonatkozóan, mivel vadászati témát 3-, madarászatra vonatkozót csak 1 tételben találhatunk.

A település szerinti megoszlás is bizonyos aránytalanságot mutat. Vannak néprajzi értelemben feltártaabb települések (pl. Csököly, Csurgó) és kistájak (Belső-Somogy) és vannak a megyében olyan falvak, ahonnan csupán az 1954-ben írt falumonográfia áll a rendelkezésünkre (pl. Ádánd) vagy még az sem (pl. Bánya).

Ahhoz, hogy a múzeum néprajzi gyűjteményéről, az ott folyt gyűjteménygyarapítási tevékenységekről és az azzal foglalkozó szakemberek munkájáról teljes képet kapjunk, ahhoz a fotó és tárgyi gyűjtemény elemző feldolgozását is el kell végezni.

1. Forrai Ibolya: Kéziratgyűjtemény. In. A Néprajzi Múzeum Gyűjteményei. Bp. 2000, 612 p.
2. Dr. Korek József: A múzeológia alapjai. Bp. 1988. 147 p.
3. A Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője 1959-61. 1-4 sz. 147-148 p.